

Concept.

0. Inhoud

1. Opzet rapport, leeswijzer.

2. Inleiding

2.1 Opdracht.

2.2 Onderzoeksoopzet.

3. Bevindingen.

3.1 Interviews

3.1.1 Algemeen

3.1.2 Functies

3.2 Expertmeeting

3.3 Workshop

4. Voorstel

4.1 Doelstellingen en functies

4.2 Vormgeving

4.2.1 Algemeen

4.2.2 Psycho-sociale functie

4.2.3 Educatieve functie

4.2.4 Documentatie functie

4.2.5 Wetenschappelijke functie

4.2.6 Museale functie

4.2.7 Internationaal karakter

4.2.8 Groeimodel

4.2.9 Projecten

4.3 Bestuur

4.4 Relatie instituut overheid

4.5 Beheer en personeelsformatie

5. Samenvatting voorstellen

1. Opzet rapport, leeswijzer.

Voor u ligt het onderzoeksrapport Nationaal Instituut Nederlands Slavernijverleden. In het rapport worden voorstellen gedaan over de wijze waarop het best inhoud kan worden gegeven aan de functies van de dynamische dimensie van het Nationaal Monument Nederlands Slavernijverleden. Het gaat om de functies, de vormgeving daarvan en organisatorische inbedding daarvan. Speciale aandachtspunten zijn het bestuur van het instituut, de relatie met de overheid en de financiering.

Hoofdstuk 2 geeft een beschrijving van de opdracht en het onderzoeksvoorstel.

In hoofdstuk 3 wordt verslag gedaan van de bevindingen. Het zijn de resultaten van de individuele interviews met deskundigen, de expertmeeting en de workshop. Het voorstel wordt in hoofdstuk 4 beschreven. Het voorstel is zodanig geschreven dat het gelezen kan worden zonder kennis van de voorgaande hoofdstukken te nemen.

2. Inleiding

2.1 Opdracht

Op 6 december 1999 heeft het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelatie opdracht gegeven een onderzoek te doen naar de wijze waarop vorm gegeven kan worden aan de dynamische dimensie van het Nationaal Monument Nederlands Slavernijverleden en de daaraan gekoppelde functies. Conform het offerteverzoek van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is het rapport "Van Monument tot Instituut" een schets op hoofdlijnen van het Landelijk Platform nationaal Monument Slavernijverleden als uitgangspunt gekozen. Op basis daarvan is in onze offerte dd. 3 november 1999 een beschrijving gegeven van onze opvattingen met betrekking tot de onderzoeksopdracht.

De inhoudelijke begeleiding van het onderzoek is opgedragen aan een begeleidingscommissie, bestaande uit vertegenwoordigers van het Landelijk Platform Nationaal Monument Slavernijverleden, de ministeries van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. De voorgestelde onderzoeksopzet is onderwerp van discussie geweest in de Begeleidingscommissie en heeft geleid tot een goedgekeurde onderzoeksopzet en planning. Ook het Comité van Aanbeveling is met de onderzoeksopzet akkoord gegaan.

2.2 Onderzoeksopzet

2.2.1 Doelstellingen.

Vanuit de breed gedragen opvatting dat in Nederland meer aandacht moet worden geschonken aan het slavernijverleden is vanuit de Surinaamse, Antilliaanse, Arubaanse en Afrikaanse bevolkingsgroep het initiatief genomen ter oprichting van een Nationaal Monument Nederlands Slavernijverleden.

Dit monument dient om aandacht schenken aan de geschiedenis van de slavernij en slavenhandel en de rol die Nederland daarin heeft gespeeld. Het betreft hier om een gemeenschappelijk verleden, dat voor velen in Nederland bepalend is geweest voor hun identiteit maar waaraan in zeer beperkte mate aandacht wordt geschonken in de Nederlandse geschiedschrijving.

Een belangrijke doelstelling van een Nationaal Monument is om de Nederlandse geschiedenis ter discussie te stellen en deze gezamenlijk te repareren. Op deze wijze kan een bijdrage worden gegeven aan het tot stand komen van een multiculturele samenleving

Het monument zal zowel een statisch als een dynamisch karakter dienen te hebben.

Met name in het dynamisch karakter zal vorm moeten worden gegeven aan de wijze waarop de verschillende functies die voor de verwerking van het verleden van belang zijn. Het betreft hier

- de educatieve functie
- de museale functie
- de wetenschappelijke-, onderzoeks- en documentatiefunctie
- de herdenkings- en bezinningsfunctie, inclusief aspecten m.b.t. psychische en posttraumatische verwerking.

In het navolgende onderzoek is nagegaan welke de mogelijkheden zijn om praktisch vorm te geven aan dit dynamisch karakter, zowel met betrekking tot de inhoudelijke als de praktisch-organisatorische aspecten.

Uitgangspunt daarbij het integrale karakter van het dynamische aspect, waarbij de verschillende functies uitdrukkelijk op elkaar betrokken dienen te zijn. Daarnaast is rekening gehouden met het internationaal karakter, uitgaande van het feit dat de geschiedenis zich niet in Nederland heeft afgespeeld en veel nazaten van de slachtoffers zich buiten Nederland bevinden.

2.2.2 Werkwijze.

Het onderzoek heeft een verkennend en inventariserend karakter, waarbij de mogelijkheden tot een concrete invulling van de genoemde functies in hun onderlinge samenhang zijn nagegaan.

Hiertoe zijn gesprekken gevoerd met een vijftiental personen uit de wetenschappelijke, museale en educatieve wereld die met betrekking tot de verschillende functies als deskundig kunnen worden beschouwd (zie bijlage 1).

De gesprekken hadden een open en vertrouwelijk karakter, waarin is ingegaan op de volgende aspecten:

- De wijze waarop naar het oordeel van de gesprekspartners de functies zowel afzonderlijk als in onderlinge samenhang praktisch en inhoudelijk het beste vorm gegeven zouden kunnen worden.
- De wijze waarop het Nederlandse slavernijverleden tot een deel van de Nederlandse geschiedenis kan worden gemaakt en hoe dat -al dan niet met gebruik van ervaring elders - vorm gegeven kan worden.
- De wijze waarop het deel maken van het slavernijverleden tot Nederlandse geschiedenis kan bijdragen tot vergroten van inzicht in de achtergrond van dit verleden, de eigen identiteit kan versterken en wederzijds begrip kan aankweken.
- De wijze waarop aandacht geschonken kan worden aan internationale aspecten

Op basis van de resultaten van de interviews zijn een aantal stellingen over de eventuele opzet van een Nationaal Instituut geformuleerd. Deze stellingen zijn in een expertmeeting voorgelegd aan enige deskundigen. Gevraagd is naar de visie over die stellingen en welke argumenten daarbij een rol spelen.

Tot slot zijn op basis van zowel de interviews en de expertmeeting uitgangspunten voor het Nationaal Instituut voorgelegd aan representanten van diverse organisaties die de nazaten van de slaven vertegenwoordigen.

De informatie uit de interviews, expertmeeting en workshop als mede de bekende literatuur hebben bijgedragen aan de totstandkoming van het voorstel.

3. Bevindingen

3.1 Interviews

3.1.1 Algemeen

Uit de interviews is het algemene beeld naar voren gekomen dat zeer veel belang wordt gehecht aan een goede invulling van de dynamische dimensie van het monument. Alleen een statisch monument wordt ten enen male onvoldoende geacht om het proces van verwerking van het verleden een structurele inbedding te geven.

Met name is in dit verband gewezen op de betekenis van een debat over het slavernijverleden. Voor velen in de zwarte gemeenschap speelt dit verleden een essentiële rol in de vormgeving van het eigen bestaan, waarbij de geschiedenis vaak van generatie op generatie wordt doorverteld.

Daarmee blijft het verleden actueel en draagt in sterke mate bij tot het bewustzijn, te behoren tot een groep die onderdrukt is geweest. De discriminatie die in het alledaagse leven in de Nederlandse samenleving wordt ondervonden houdt dit besef in belangrijke mate levend en is er mede de oorzaak van dat men nog steeds in een achterstandspositie verkeert.

Tegen deze achtergrond wordt er door alle geïnterviewden gepleit om het dynamisch element vorm te geven door een eigen¹⁾, zelfstandig opererend instituut, waarbinnen zowel de geschiedenis als de eigen cultuur centraal staat en van waaruit een emancipatieproces tot ontwikkeling kan worden gebracht.

Voorbeelden zowel in Nederland als in het buitenland leren, dat een eigen instituut een belangrijke rol kan spelen als concreet identificatiepunt, waaraan aangeknoopt kan worden voor de invulling van de eigen identiteit. Daarbij dient overigens niet uitsluitend stil te worden gestaan bij het verleden, maar zullen in dit verleden juist aanknopingspunten moeten worden gezocht voor een toekomstgerichte houding.

Gezien het belang dat de geschiedenis heeft voor de vorming van de eigen identiteit kan juist op deze wijze kan een bijdrage worden gegeven aan de verwerking van het verleden en het versterken van de eigen identiteit.

In een aantal vergelijkbare situaties blijkt het ontstaan van een zelfstandige instelling er duidelijk toe te hebben bijgedragen dat de emotionaliteit, die gepaard gaat met het gevoel van achterstand is weggeëbd en omgezet kan worden in een duidelijk zelfbewustzijn en een betrokkenheid op elkaar.

In het bijzonder zal het samenbindende aspect hierbij van grote betekenis zijn juist waar binnen de betrokken groepering een grote verscheidenheid van opvattingen bestaat.

In dit verband is het eveneens van groot belang te achten dat een op te zetten instituut en de vormgeving daarvan zeer duidelijk zal dienen aan te sluiten bij de gedachten en opvattingen zoals die binnen uit de groep zelf naar voren komen. Juist door een duidelijke binding aan de groep wordt het mogelijk om een aansprekende vorm te realiseren, waarin men zich kan herkennen.

Algemeen wordt dan ook gepleit om bij de vormgeving zodanige voorwaarden te creëren dat voldoende ruimte ontstaat om eigen initiatieven te ontplooien en op eigen wijze invulling te geven aan de verschillende functies.

Op basis van dit uitgangspunt wordt enerzijds gewezen op de wenselijkheid om een zo groot mogelijke vrijheid te realiseren, waarbinnen alle functies zoveel mogelijk zelfstandig kunnen worden uitgeoefend op basis van de opvattingen zoals die binnen de groep zelf leven.

Anderzijds is ook gewezen op de noodzaak om toch ook zoveel mogelijk aan te sluiten bij bestaande verbanden en organisatievormen om te voorkomen dat wildgroei ontstaat of activiteiten worden uitgevoerd die de toets der kritiek niet kunnen doorstaan.

3.1.2 Functies

Ten aanzien van de psychosociale functie wordt verschillend gereageerd. De opvatting dat détraumatisering niet binnen het op te richten Nationaal Instituut thuis hoort heeft de overhand. Specifieke hulporganisaties zouden daarvoor het meest geëigend zijn.

De herdenkingsfunctie wordt als een functie van het statische monument gezien. De bezinning kan via de ander functies plaatsvinden.

De educatieve functie wordt als de centrale functie van een Nationaal Instituut gezien. Deze functie kan snel worden ingevuld en daar in belangrijke mate bij aan de zichtbaarheid van het dynamische deel van het Nationaal Monument Nederlands Slavernijverleden. Gewezen werd op de adviserende rol om het slavernijverleden op de agenda bij de vaststelling van de inhoud van het onderwijs in het vak geschiedenis en het combinatievak maatschappijleer en geschiedenis te krijgen. Daarnaast kan een bijdrage worden gegeven aan de ontwikkeling van voorlichtings- en lesmateriaal. Dat kan geheel zelfstandig of in samenwerking met andere organisaties.

Ten aanzien van de volwasseneneducatie wordt gedacht aan participatie aan discussies, de organisatie van voorlichting en maatschappelijke debatten.

Over een wetenschappelijke functie wordt eveneens verschillend gedacht. Gewezen werd op de bestaande wetenschappelijke instellingen zoals universiteiten. Daar ligt het primaat voor wetenschappelijk onderzoek. Binnen de universitaire wereld bestaat er garantie voor het wetenschappelijke niveau van wetenschappelijk onderzoek. Daarnaast wordt gewezen op de wetenschappelijke vrijheid, bijvoorbeeld publicatierecht, die een onderzoeker moet hebben. Anderen daarentegen vinden het niet erg als er wel eens missers met betrekking tot wetenschappelijk onderzoek worden gepubliceerd. Via reacties in vakbladen wordt men vanzelf gecorrigeerd en zal de betrokken wetenschappelijke publicatie snel in de vergetelheid raken.

Voor wat betreft de documentatiefunctie wordt gewezen op de vele documentatievoorzieningen en databases in Nederland. Via geautomatiseerde

aansluiting op de bestaande systemen kan het op te richten instituut wel een rol worden toebedeeld in de sfeer van verwijzen, het wegwijzen maken van en het vraagbaak zijn van bezoekers. Laagdrempeligheid en toegankelijkheid zijn daarbij erg belangrijk

Over het geheel genomen acht men een instituut met een eigen collectie historische materiaal over het slavernijverleden niet gewenst. Er zijn in Nederland voldoende musea waarbinnen het slavernijverleden de nodige aandacht kan krijgen. In samenwerking met de gevestigde musea zijn er misschien wel mogelijkheden om bepaalde wisseltonstellingen te huisvesten. Wel ziet men een belangrijke rol als het gaat om een moderne benadering van de museale functie. Dat wil zeggen het gebruik van nieuwe en moderne technieken, zoals virtual reality, een moderne kijkdoos waarbij men zich in het verleden waant, audiovisuele presentaties en simulatietechnieken.

Speciale wordt aandacht gevraagd voor oral history, het verzamelen van persoonlijke getuigenissen en voor het maken van nieuwe kunstwerken die op het slavernijverleden betrekking hebben.

3.2. Expertmeeting

+

De dynamische dimensie van het Nationaal Monument Nederlands Slavernijverleden kan het best gestalte krijgen d.m.v. van een zelfstandig instituut met drie functies te weten: de educatieve functie, de museale functie en de wetenschappelijke functie.

Een zelfstandig instituut is van groot belang vanwege de herkenbaarheid en mogelijkheden tot identificatie. Het gaat dan om een centraal punt waar informatie wordt ontsloten en toegankelijk wordt gemaakt en dat daarbij een laagdrempelig karakter heeft. Daarbij moet met name gebruik worden gemaakt van de bestaande eigentijdse mogelijkheden van kennisoverdracht en presentatie van materiaal.

Het instituut moet een intelligente en flexibele organisatie zijn die zaken bij elkaar brengt, ontwikkelingen coördineert en stimuleert. Daartoe zal een sleutelpositie moeten worden ingenomen, waarbij door bijvoorbeeld het beheer van fondsen ook richting kan worden aangegeven.

De verwerking van het slavernijverleden is een achterliggende doelstelling van de dynamische dimensie.

Bij deze verwerking zijn een drietal aspecten van belang:

- Cognitief
- Emotioneel
- Relationeel

Aan het emotionele aspect zal ook de nodige aandacht moeten worden geschonken.

De doelstelling van het instituut (zoals omschreven in het concept eerste schets) wordt in het algemeen onderschreven. Wel is qua formulering een meer eigentijds taalgebruik gewenst.

Inhoudelijk wordt aandacht gevraagd voor:

- Verstrekken van informatie en lacunes in de kennis van de (gezamenlijke) geschiedenis opvullen
- Stimuleren van verdere ontplooiingskansen
- Tweezijdigheid in de zin van openstaan voor elkaar, tolerantie begrip voor elkaar, dingen over en weer bespreekbaar maken

- Een pro-actieve en op de toekomst gerichte benadering, betrekken van nieuwe vormen van slavernij
- Bijdrage in Multiculturele samenleving

Het Instituut zal zich moeten richten op een algemeen en ongedeeld publiek d.w.z. voor iedere Nederlander. Het is in dat verband van belang om een tweesporen beleid te volgen, waarbij men er gezamenlijk beter van wordt. Het gaat om de nazaten van slaven en bazen. Perspectieven van zwart en wit moeten beide aan bod komen.

De werkwijze met betrekking tot de functies kunnen het karakter hebben van adviseren, stimuleren, coördineren, regisseren en zelf doen. In alle gevallen is het van zeer groot belang dat regie wordt gevoerd. Verder zal het afhankelijk zijn van de situatie welke werkwijze wordt gevolgd.

De educatieve functie dient een centrale rol te spelen. Kennisachterstanden moeten het eerst worden ingelopen, waarbij de aandacht vooral moet worden gericht op de inbedding in het onderwijs. Het gaat daarbij om beïnvloeding van de onderwijssituatie door bijdragen aan de ontwikkeling van vakken.

Hierbij is het zaak om een integrale benadering te realiseren en zal een automatische koppeling aan disciplines als geschiedenis en cultuur moeten worden vermeden – het zal bij alle vakken terug moeten komen.

Verder dient de samenleving geïnformeerd te worden, waarbij vooral een stimulerende rol en niet zozeer een uitvoerende rol moet worden gespeeld. Van belang zijn daarbij alle moderne overdrachtvormen, internet etc.

De museale functie zou met name ten dienste moeten staan van de educatieve functie. Een volledige (traditionele) invulling heeft het gevaar dat een soort tweederangs museum ontstaat. De presentatie is wel van belang. Gedacht moet worden aan digitaal beschikbaar stellen en netwerk computers op scholen.

Daarnaast kan er vanuit het instituut aandacht worden gevraagd voor en onderzoek gedaan kunnen worden naar bepaalde collecties. Het adviseren, stimuleren en regisseren is bij deze functie met name van belang en het zelf doen zal alleen plaats moeten vinden wanneer het nodig is.

De orale geschiedenis inclusief muziek is van grote betekenis en zal uit educatief en museaal oogpunt veel aandacht moeten krijgen

Ten aanzien van de wetenschappelijk functie moet het instituut een eigen rol vervullen. Er moet een onderzoeksbeleid worden ontwikkeld. Daarbij moet een zeker budget aan worden gekoppeld. Het gaat in deze functie vooral om adviseren, stimuleren met het accent op regisseren. Daarnaast moet er de mogelijkheid zijn om zelf onderzoek te doen.

Het internationale karakter is met betrekking tot de educatieve functie een afzonderlijk aandachtspunt. Van belang is de driehoek Nederland, Suriname en de Antillen en West Afrika

Er moet zo snel mogelijk een instituut in het leven worden geroepen. Daarbij moeten de doelstellingen goed worden aangegeven. Het instituut moet van stap tot stap worden opgebouwd. Oefenen in gezamenlijkheid. Voor het instituut moet een groeimodel gelden.

In de ontwikkelingsfase moet een klein kernteam de ontwikkeling voorbereiden. De eerste directeur zou in verband met de ontwikkeling een tijdelijke aanstelling moeten krijgen. Als er gewacht wordt met het opzetten van het instituut gaan anderen het met stukjes en beetjes overnemen.

Met de leiding van het instituut moet iemand uit de zwarte bevolkingsgroep worden belast. De herkenbaarheid is hierbij van belang. Daarnaast is dit een goede ontplooiingskans.

3.3. Workshop

De invulling van de dynamische dimensie wordt door alle deelnemers van de workshop essentieel geacht om het proces van verwerking van het slavernijverleden goed in te bedden. Wel moet worden aangegeven wat er precies moet het begrip verwerking wordt bedoeld. Men is van mening dat de herdenkings/bezinningsfunctie daarbij een centrale plaats heeft. Bij de verwerking van het slavernijverleden en het werken aan de eigen collectieve identiteit gaat het om psychische en psychosociale bewustwording. De cultuuroverdracht en educatie, waar het instituut een belangrijke functie in moet vervullen, spelen daarbij een belangrijke rol.

Een toekomstgerichte aanpak die ook jongeren aanspreekt is noodzakelijk. Het gaat vooral om de betekenis van het verleden voor de zelfwaardering van de toekomstige generatie. De vraag is hoe een goede relatie gelegd kan worden tussen verleden, heden en toekomst.

Aansluiting bij de Afrikaanse cultuur, waarbinnen de nadruk ligt op het spirituele wordt gelegd, vindt men belangrijk. Een goed inzicht in deze Afrikaanse cultuur heeft duidelijke betekenis voor het verwerken van het verleden en draagt bij aan het ontstaan van het eigen zelfbewustzijn.

Om de dynamische functie goed vorm te kunnen geven is het zaak om een zelfstandig instituut op te richten. De nadruk moet liggen op zelfstandigheid en de mogelijkheid om de eigen filosofie en opvatting over opzet en vormgeving van het instituut uit te kunnen werken. De eigen verantwoordelijkheid moet centraal staan. De oprichting van een eigen instituut voor de zwarte gemeenschap kan dan gezien worden in het kader van herstel en vergoeding van aangedaan onrecht. Het gaat daarbij om compensatie en niet om het krijgen van een aalmoes.

In een te formuleren uitgangsfilosofie moet worden aangegeven welk einddoel bij het op te richten instituut voor ogen staat.

In de doelstellingen van het instituut zal duidelijk tot uitdrukking moeten komen dat het gaat om een rouwproces van de zwarte bevolking. Scherp moet worden aangegeven dat het gaat om het herverkrijgen van wat er was, zelfwaardering en het toegankelijk maken van kennis en inzicht in de eigen achtergrond. Men vindt het belangrijk nazaten van de slaven te bevragen en zo de slavernijproblematiek goed in kaart te brengen.

Pas na het verwerkingsproces kan de stap naar de blanke bevolkingsgroep worden gemaakt en is er contact op basis van gelijkwaardigheid mogelijk.

Rekening moet worden gehouden met de complexiteit van de problematiek. Het gaat namelijk niet alleen om de tegenstelling zwart - wit, maar ook tussen wit - wit en zwart -

zwart. Daarnaast is ook nog de verhouding man - vrouw van belang. Er is dus niet alleen sprake van een tweezijdige, maar van een meerzijdige relatie.

De verwerking van het slavernijverleden en het creëren van onderling begrip moet in de doelstellingen een centrale hebben. Aspecten als de hereniging van de zwarte gemeenschap (economisch, psychologisch, sociaal en persoonlijk), de reparatie van het verleden, het opheffen van sociale achterstand en discriminatie en de kennis van de geschiedenis van het slavernijverleden verdienen eveneens veel aandacht.

Binnen het instituut zal een open discussie over deze punten moeten kunnen worden gevoerd, opdat het verleden bespreekbaar wordt. De lijnen uit het verleden kunnen zo zichtbaar worden en kan onderling respect tussen de verschillende bevolkingsgroepen, zwart en blank tot stand komen. Zo wordt een breed gedragen proces van psychosociale verwerking gerealiseerd.

Afhankelijk van de invulling van de verschillende functies zullen de activiteiten adviserend, stimulerend, coördineren en uitvoerend van aard kunnen zijn.

Vanwege de bestaande problematiek moet het instituut op zo kort mogelijke termijn in het leven te roepen. Daarbij kan worden ingespeeld op thans aanwezige belangstelling voor het onderwerp slavernijverleden.

Bij het op te richten instituut moet worden gestreefd naar een zo volledig mogelijke invulling van de verschillende taken en functies. Wanneer voor een groeimodel wordt gekozen, loopt men het risico dat de overheid de organisatorische opbouw van het instituut op termijn een lage prioriteit geeft met als gevolg dat er dan geen subsidie of te weinig subsidie beschikbaar wordt gesteld. Bij een groeimodel zal daarom voldoende zekerheid moeten worden geboden waardoor de opbouw van het instituut, zoals thans wordt bedoeld, wordt gegarandeerd.

Bij de activiteiten gericht op de geschiedenis en cultuur gaat het in eerste aanleg om de zwarte bevolkingsgroep. Het betreft geschiedenis van ons allen, maar die wordt tot op heden vooral door een witte bril gezien. Herschrijving en aanvulling van de bestaande geschiedenis is nodig, waardoor de valse beeldvorming en beschrijving kan worden ontmaskerd. De onderlinge samenhang van de gebeurtenissen in relatie met de Afrikaanse geschiedenis moet worden gezien.

De educatieve functie wordt gezien in het verlengde van het psychosociale proces. Het levert daar een belangrijke bijdrage aan.

Er moet beslist voor worden gewaakt dat het benodigde geld voor de invulling deze functie uit al aanwezige budgetten wordt gehaald zoals die bijvoorbeeld binnen het onderwijs of media (Teleac) al beschikbaar zijn. Het is belangrijk dat er afzonderlijk geld voor het op te richten instituut wordt gereserveerd, waarover het instituut zelfstandig kan beschikken.

Ten aanzien van de museale functie is men voorstander van een brede opzet. Het zal vooral moeten gaan om het oproepen en terugbrengen van sfeer. Het moet de mogelijkheid bieden dat bezoekers zich daarin kunnen inleven. Gewaakt moet worden voor "folklorisme", waardoor de traumatisering wordt verbloemd.

Het psychosociale aspect moet naar voren komen, met een beschrijving en verklaring van het proces van dehumanisering door het weghalen van mensen uit de vrijheid en het

maken tot slaven. De historische, politieke, godsdienstige elementen moeten worden belicht, zodat de intenties van de slavernij en de traumatiserende werking daarvan zichtbaar worden.

Voor het opbouwen van een collectie zou gebruik kunnen worden van hetgeen op dit moment bij andere musea is opgeslagen en niet wordt gebruikt.

Tenslotte wordt met nadruk gewezen op de noodzaak van een laagdrempelige aanpak.

De wetenschappelijke functie moet eigenstandig worden ingevuld. De regels van het wetenschappelijk onderzoek zijn niet het geding. Het gaat met name om de inhoud en de interpretatie van de onderzoeksresultaten. Er dient kwalitatief goed werk te worden geleverd, dat ook toetsbaar is. Het zwarte perspectief moet centraal. Daarbij zal men op zijn hoede moeten zijn voor een negatieve houding vanuit de gevestigde blanke - wereld.

Voor de leiding van het instituut wordt uitdrukkelijk de voorkeur gegeven aan iemand die voldoet aan kwalitatieve eisen. Deskundigheid is belangrijker dan loyaliteit aan politieke doelen. Gepleit wordt voor een goede formulering van de functie-eisen, waarbij rekening wordt gehouden met de anti-discriminatiebepalingen.

De nadruk behoort te liggen op de achtergrond van kandidaten waarbij de afkomst uit de zwarte groep van grote betekenis is. Naast de capaciteit gaat het vooral om de affiniteit en inlevingsvermogen. Empathisch vermogen is voorwaarde om de problematiek zoals die in de Surinaamse, Antilliaanse, Arubaanse en Afrikaanse bevolkingsgroepen leeft, te herkennen en vandaar uit te werken.

Deze kwalificaties moeten in het op te stellen functieprofiel worden opgenomen.

Voorts heeft een gemengde samenstelling van het personeelsbestand de voorkeur.

Het internationale karakter van het slavernijverleden behoort bij de vormgeving van de dynamische dimensie een belangrijke rol te spelen. Van belang zijn Nederland, Suriname, de Nederlandse Antillen, Aruba en het hele Afrikaanse continent. Rekening moet worden gehouden met de duidelijke verschillen tussen de onderscheiden culturen van de betrokken landen. Het gaat om verschillende volkeren met elk hun eigen cultuur.

4. Voorstel

4.1 Doelstellingen en functies

Het Slavernijverleden heeft diepe sporen achtergelaten in de Nederlandse samenleving. De Nog alle dagen wordt vrijwel iedere Nederlander geconfronteerd met de erfenis van de slavernijgeschiedenis. De meeste Nederlanders blijken daarvan geen enkele notitie te hebben. De Nederlanders van Surinaamse en Antilliaanse afkomst daarentegen des te meer. Hun aanwezigheid in Nederland heeft daar direct mee te maken. De Nederlander van Nederlandse afkomst ziet deze mensen doorgaans als allochtoon en beschouwt deze bevolkingsgroep dan ook niet echt als Nederlander. Het slavernijverleden heeft tot de dag van vandaag negatieve effecten op hun dagelijks leven. Als collectiviteit hebben zij geen goed imago.

Werkzin is er niet bij, evenmin verantwoordelijkheidsgevoel. Het arbeidsethos wordt niet hooggeschat. De gelijkwaardigheid is in het geding. De Nederlandse Nederlander voelt zichzelf in doorsnee min of meer superieur. Men zal dat niet zeggen maar in het dagelijks gebeuren zijn daar toch de nodige voorbeelden voor te vinden. Er is nog steeds sprake

van rassen discriminatie. Allemaal uitvloeisels van het Slavernijverleden waarin de zwarte slaven als inferieure mensen werden beschouwd en hun identiteit werd ontnomen..

Dat betekent dat er in Nederland heel wat moet gebeuren willen we een samenleving realiseren waarin alle Nederlanders met een verschillende etnische achtergrond samen kunnen leven met voldoende ruimte voor eigen identiteit, individueel en collectief, zonder racisme, met over en weer begrip en respect voor elkaar, gelijkwaardigheid en gelijke kansen en ontplooiingsmogelijkheden. Dat is kort aangegeven waar het bij het uiteindelijk bij de dynamische dimensie van het Nationaal Monument Nederlands Slavernijverleden omgaat. Naast verleden, heden is daarom de toekomst van het grootste belang.

Het aandeel daarbij van de dynamische dimensie van het Monument kan het beste worden gerealiseerd door bijdragen te leveren aan de oplossing van ongewenste situaties die uit het slavernijverleden voortvloeien en die voorwaarden zijn om de einddoelstelling te bereiken. Daarnaast is het ook belangrijk dat het aandeel van de nazaten van de slaven hebben geleverd aan Nederlandse ontwikkelingen aandacht in positieve zin krijgen.

Er moet worden vastgesteld dat er een grote groep Nederlanders van niet Nederlandse afkomst zijn, die tot op de dag van vandaag nog steeds trauma's hebben, die samenhangen met het slavernijverleden. Racisme is nog iets wat we dagelijks tegenkomen. Alhoewel de slavernij reeds honderdzesendertig jaar geleden is afgeschaft, leven er nog mensen die via grootouders direct met de slavernij in aanraking zijn gekomen. De huidige generatie kan dagelijks geconfronteerd worden met de consequenties van het slavernijverleden. Veel mensen te maken met de identiteitsproblematiek en de pijn die voortkomt uit het slavernijverleden. De Nederlandse Nederlander heeft daar geen weet van en kan dat doorgaans ook niet begrijpen. Al kan men dat niet begrijpen, dan wil dat niet zeggen dat er geen pijn en identiteitsproblematiek zou zijn. Maar als iemand pijn zegt te hebben moeten we aannemen dat er ook echt pijn wordt geleden. Voor die mensen kan de gewenste samenleving dan ook alleen maar totstandkomen als er voldoende aandacht wordt besteedt aan détraumatisering.

Het dynamische monument heeft daarom in de eerste plaats een psycho-sociale functie.

Voorts kunnen we constateren dat de Nederlander er vrijwel geen weet van heeft welke rol de Nederlanders in het verleden hebben gespeeld bij de slavernij. In de vaderlandse geschiedenis is daar nooit echte aandacht aanbesteedt. In de geschiedenisboeken op school vinden we daar vrijwel niets van terug. Het algemene vermoeden bestaat dat de historici in Nederland het liefst dit stuk vaderlandse geschiedenis niet onder ogen wil zien. Immers daar is geen eer mee te behalen. In dat hiaat moet worden voorzien; men moet de schaamte voorbij. Onderwijs en educatie zijn de sleutelwoorden. Onderwijsprogramma's voor jonge mensen die thans algemeen vormend en beroepsonderwijs volgen, moeten worden bijgesteld. Bij volwassenen is educatie van belang. In het kader van de educatie moet ook uitdrukking worden gegeven aan de "vergeten" bijdragen van de nazaten van de slavernij aan Nederland is de meest brede zin. Het monument dient derhalve ook een onderwijs en educatieve functie te vervullen.

Er is nationaal en internationaal veel bekend over het slavernijverleden. Maar we weten niet waar de kennis zich bevindt. Welke informatiebronnen beschikbaar zijn en waar en hoe. Dat is een groot hiaat. Dat geldt voor wetenschappers en studenten, maar ook voor scholieren en iedereen die zich in het onderwerp wil verdiepen. De kennis en alles wat

met het slavernijverleden te maken heeft, moet makkelijk gevonden kunnen worden. Het is daarom van groot belang dat er een centraal punt komt waar iedereen terecht kan om zoeken. Het punt moet een reputatie hebben dat als men de gegevens over wat dan ook in verband met de slavernij niet kan vinden het daar niet kan vinden, aangenomen moet worden het gewoon niet bestaat. De documentatiefunctie is derhalve gewenst.

Het slavernijverleden is het onderwerp van veel wetenschappelijke studies. Maar dat betekent lang niet dat we in Nederland de hoogte zijn van alle in en outs van de slavernij. Er ligt nog veel braak. Zeker als het gaat om de consequenties van de slavernij en de betekenis daarvan voor de toekomst. Wetenschappelijk onderzoek verdient een hoge prioriteit.

Veel wetenschappelijk onderzoek is verricht door personen, die geen nazaten zijn van de slaven. Dat heeft gevolgen voor de interpretatie van de resultaten van het wetenschappelijk onderzoek. Dat betekent een Nederlandse dan wel een West-Europese visie op het slavernijverleden. Het is echter ook noodzakelijk dat de visie van de nazaten, betrokken zelf aandacht krijgt. Eigen wetenschappelijk onderzoek is daarbij gewenst.

Specifieke aandacht moet worden besteed aan het internationale karakter van de slavernij. Grof aan gegeven gaat het bij het Nederlandse slavernijverleden om Nederland, Suriname en de Nederlandse Antillen en Aruba en West Afrika. Daarbij mag echter niet uit het oog worden verloren dat er binnen de genoemde gebieden culturele verschillen bestaan die de nodige consequenties hebben voor de onderzoeksresultaten.

Wetenschappelijk onderzoek is ook van belang om goed invulling te kunnen geven aan de onderwijs en educatieve functie. Naast wetenschap is het wenselijk dat er een landelijk punt komt waar men over de nodige documentatiegegevens beschikt. Op dat punt moet men te rade kunnen gaan waar wat allemaal het slavernijverleden en de daar op betrekking hebbende studies gevonden kan worden.

Tegen die achtergrond zal een wetenschappelijke functie vorm moeten krijgen.

In Nederland zijn er een aantal musea waarin voorwerpen worden gepresenteerd die stammen uit het slavernijverleden. Het gaat dan tot op heden om tentoonstellingen gemaakt door Nederlandse Nederlanders. Het verleden wordt gepresenteerd vanuit de eigen Nederlandse visie over het slavernijverleden. De nazaten van de slaven zullen zich daar doorgaans niet in kunnen herkennen. Willen dergelijke musea inderdaad een wezenlijke bijdragen kunnen leveren aan de culturele ontwikkeling van Nederland dan zal juist aan de invalshoek van de nazaten van de slavernij zeer veel aandacht geschonken moeten worden.

Daarnaast is het voor de nazaten van slaven noodzakelijk om te kunnen beschikken over fysieke zaken die de eigen collectieve identiteit ondersteunen versterken. Het gaat dan om de presentatie van voorwerpen met een sterke gevoelswaarde. Een punt waar men zich thuis kan voelen, dat van hun zelf is. Daarmee behoort het Monument een museale functie te krijgen.

Gesteld kan worden dat het monument een emotionele, cognitieve, en relationele component heeft, die alle drie in voldoende mate tot uitdrukking moet gaan komen. De componenten hangen onderling samen. Daarom verdienen de functies een integrale benadering. Kortom educatie zonder de hulp van wetenschap en presentatie is ondenkbaar. De integrale benadering is slechts denkbaar vanuit een eigen zelfstandig instituut, een Nationaal Instituut Nederlands Slavernijverleden. Een eigen zelfstandig

instituut is eveneens gewenst vanuit de wenselijkheid van eigen wetenschappelijk onderzoek van de nazaten van de slavernij zoals eerdere aangegeven.

Uit de doelstelling en de toe te kennen functies mag niet worden afgeleid, dat een Nationaal Instituut Slavernijverleden alleen voor de nazaten van de slavernij een noodzakelijk zou zijn. In tegendeel de ontwikkeling is voor de hele Nederlandse samenleving belangrijk. De dynamische dimensie van het Nationaal Monument Nederlands Slavernijverleden is een investering in de ontwikkeling van de Nederlandse samenleving in haar geheel. Immers een tolerante en vreedzame samenleving is in het belang van iedere Nederlander.

4.2 Vormgeving.

4.2.1 Algemeen.

Bij de doelstellingen is vastgesteld dat de van belangzijnde functies het best ingevuld kunnen worden binnen een zelfstandig Nationaal Instituut Slavernijverleden. Daarbij spelen twee argumenten een belangrijke rol. In de eerste plaats is dat de noodzakelijke integrale benadering van de problematiek. In de tweede plaats gaat het ondermeer om een specifieke benadering van de problemen vanuit de invalshoek van de nazaten van de slaven, dat wil zeggen van de Surinaamse, Nederlands Antilliaanse en Arubaanse Nederlanders. Tegen die achtergrond is het zondermeer aanhaken op de bestaande instellingen en organisaties niet gewenst. Voor het vervolg gaan we dan ook uit van de instelling van een Nationaal Instituut Slavernijverleden.

De invulling van de functies door het instituut kunnen een verschillend karakter hebben. Dat loopt van adviseren naar stimuleren, coördineren en regisseren naar een onafhankelijk zelf doen. Afhankelijk van de functie, de problematiek en capaciteit in kwantitatieve en kwalitatieve zin zal een keuze gemaakt moeten worden. De functies in volle omvang geheel voor rekening van het op te richten Nationaal Instituut te laten komen lijkt niet haalbaar. Er zal dus op tal van onderdelen met derden moeten worden samengewerkt. De activiteiten van het instituut moeten ook alleen maar plaatsvinden als het nodig is. Dat wil zeggen dat er continu keuzen gemaakt moeten worden.

4.2.2 Psycho-sociale functie

Onder de psycho-sociale functie moet mede worden begrepen de herdenkings- en bezinningsfunctie. In het kader van de psycho-sociale functie moet de détraumatisering plaatsvinden. Het trauma dat is ontstaan door het afnemen van de eigen identiteit en de geschiedenis van de tot slaaf gemaakte mensen. Van het eigen veilige land, in de zin van kennen en herkennen is men overgebracht naar een land waar men zich niet thuis en veilig kan voelen. Materiele voordelen doet daar niets af. Vanuit een Europees standpunt is het makkelijk praten; men heeft de ervaringen van het in slavernij afgevoerd worden naar vreemde landen nooit zelf aan de lijve ondervonden. Het ontbreken van de eigen collectieve identiteit en het gemis aan de eigen geschiedenis doet zich ook bij de nazaten van de slaven gevoelen. Het huidige racisme kan een rol spelen bij het in het "vreemde" land thuis en veilig voelen.

Via activiteiten op het gebied van de educatieve, wetenschappelijke / documentatie en museale functie kan men zicht krijgen op de oorspronkelijke eigen collectieve identiteit en geschiedenis en cultuur. Die functies geven naast de persoonlijke verhalen en ervaringen voldoende stof aan betrokkenen om in het instituut, als ontmoetingscentrum voor de nazaten van slaven, met elkaar te bespreken. Zo wordt saamhorigheid ontwikkeld en vinden mensen bij lotgenoten oor voor de hun problemen. Op die wijze kan een bijdrage aan détraumatisering worden geleverd ²⁾

4.2.3 Educatieve functie.

De educatieve functie heeft betrekking op het reguliere onderwijs, van basisschool tot en met universiteit, en anderzijds op de algemeen maatschappelijke vorming van volwassenen. Binnen het reguliere onderwijs moet vooral het middelbaar onderwijs veel aandacht krijgen. Het is van belang om invloed uit te oefenen op de inhoud van de leerstof waardoor de slavernijgeschiedenis deel uit kan maken van het geheel aan vaste kennis dat aan de leerlingen wordt aangeboden. Het is gewenst om betrokken te zijn en te blijven bij het ontwikkelen van voorstellen om de leerstof goed te onderhouden. Voor zover de slavernijgeschiedenis geen deel uit maakt van de voorgeschreven geschiedenislesstof zal men vanuit het instituut moeten inspelen op de ontwikkeling van het zogenaamde combinatievak maatschappijleer en geschiedenis en de vrije ruimte die de scholen zelf mogen invullen. Twee punten zijn daarbij van belang. In de eerste plaats moeten de geschiedenislesboeken, die tot op heden zeer weinig aandacht besteden aan het slavernijverleden, worden aangepast. In de tweede plaats moeten de geschiedenisdocenten zelf over het onderwerp slavernijverleden worden bijgeschoold.

Dat betekent continu de vinger aan de pols houden en alert blijven. Het instituut dient een rol te spelen bij het redigeren en opzetten van eigen les- en voorlichtingsmateriaal dat in het onderwijs kan worden gebruikt, het geven van voorlichting aan scholen en het opzetten van bijscholingen ten behoeve van docenten.

Via volwasseneneducatie moet er voor gezorgd worden dat men in brede lagen van de samenleving geïnformeerd wordt over het Nederlands slavernijverleden. Volwassenen moeten bereikt worden via discussies, voorlichting en maatschappelijke debatten in allerlei settings. Op die manier kan de beperkte kennis die men over het slavernijverleden heeft op een hoger plan worden gebracht. Het is zaak om samen te werken met partijen die dit gebied actief zijn. Er bestaat op dat punt een scala aan mogelijkheden Volksuniversiteiten, Teleac, Plattelandsvrouwen, Kerken maar ook reisorganisaties.

De activiteiten van het instituut op het gebied van de educatie hebben een adviserend stimulerend-coördinerend, beleidsadviserend en uitvoerend karakter. Afhankelijk van de situatie moet de educatieve functie in haar volle omvang worden uitgevoerd.

Samengevat kunnen de activiteiten van het instituut betrekking hebben op:

- a. het adviseren van beleidsmakers, uitgevers, scholen en of onderwijsorganisaties, lerarenverenigingen ;
- b. het ontwikkelen van educatief materiaal in de meest brede zin. Daarbij kan gedacht worden aan het uitgeven van gedrukt materiaal zoals brochures en lesbrieven en het ontwikkelen van audio-visuele presentaties en websites;

- c. het organiseren van debatten, lezingen, voorlichtingsbijeenkomsten en dergelijke;
- d. het onderhouden van contacten en samenwerken met educatieve instellingen zoals Teleac, Volksuniversiteiten, RVU, Kerken en historische verenigingen.

4.2.4 Documentatiefunctie

Documentatie heeft te maken met:

Het verzamelen van documentatie

Het ter beschikking stellen van documentatie

Het verwijzen van cliëntèle , het vraagbaak zijn etc.

In het kader van de documentatiefunctie moet binnen het instituut via een centraal documentatie centrum Slavernijverleden worden opgezet. Het gaat erom dat iedereen die wat over het slavernijverleden wil weten hier terecht kan en aan de weet kan komen wat er over dat specifieke onderwerp bekend is en waar men terecht kan om de bronnen te raadplegen of voorwerpen te gaan zien. Bij het opzetten van een documentatiecentrum Slavernijverleden moeten we wel rekening houden dat er in Nederland al veel documentatievoorzieningen en documentatiesystemen en databases beschikbaar zijn. Het ligt daarom voor de hand dat het documentatiecentrum zich met name richt op het verwijzen, het wegwijs maken en het vraagbaak zijn voor bezoekers die iets over het slavernijverleden willen weten. Via allerlei computersystemen, zoekmachines en dergelijke, waarbij het documentatiecentrum zich ook kan aansluiten, kan men cliëntèle kunnen informeren waar zich wat dan ook op het gebied van het slavernijverleden bevindt. Steekwoorden hierbij zijn laagdrempeligheid, toegankelijkheid en klantgerichtheid.

De werkzaamheden die samenhangen met de documentatiefunctie hebben voornamelijk een coördinerend en adviserend en ondersteunend karakter.

Een recente landelijke ontwikkeling die voor de documentatiefunctie van belang is het rapport van de Stuurgroep Herstructurering Openbaar Bibliotheekwerk. Er wordt voor gepleet dat de bibliotheken goede relaties met culturele, educatieve en sociaal-maatschappelijke instellingen onderhoudt. Het is van belang dat het Nationaal Instituut Slavernijverleden van meet af aan goede contacten met het bibliotheekwezen gaat onderhouden en onderzoekt op welke wijze samengewerkt kan worden..

4.2.5 Wetenschappelijke functie

Zoals eerder aangegeven is wetenschappelijk onderzoek nodig teneinde de invalshoek van de nazaten van de slaven en hun interpretatie van de gebeurtenissen binnen het slavernijverleden tot zijn recht te laten komen. Voorts is wetenschappelijk onderzoek nodig ten dienste van de educatieve en museale functie. Het is noodzakelijk dat het instituut een wetenschappelijk beleid opstelt. In dat verband kan worden aangegeven welke onderwerpen met welke prioriteit onderzoek verdienen.

Het Nationaal Instituut Nederlands Slavernijverleden kan dat noodzakelijk wetenschappelijk onderzoek stimuleren, coördineren en in bepaalde gevallen ook zelf uitvoeren. Stimuleren en coördineren kunnen alleen effect hebben indien het Instituut zelf

over de middelen beschikt om het noodzakelijk wetenschappelijk onderzoek te financieren. Het zelf uitvoeren is noodzakelijk als bepaalde relevante onderwerpen extern niet aan bod komen. In dat geval moet de mogelijkheid bestaan om aan eigen wetenschappers een onderzoeksopdracht te geven.

Bij wetenschappelijk onderzoek zijn twee aandachtspunten belangrijk. In eerste plaats de kwaliteit van het wetenschappelijk onderzoek en in de tweede plaats de wetenschappelijke vrijheid van de onderzoeker.

Het onderzoek, door wie dan ook verricht, dient te voldoen aan de wetenschappelijke methode waaraan ieder wetenschappelijk onderzoek behoort te voldoen. Een toetsing aan de wetenschappelijke methoden wordt doorgaans achteraf getoetst worden door collega wetenschappers, die op het onderzoek reageren.

De wetenschappelijke vrijheid kan doormiddel van overeenkomsten worden gegarandeerd. Het gaat daarbij met name om publicatievrijheid etc.

4.2.6. Museale functie

Bij de museale functie gaat het om:

- het verzamelen van museumstukken
- het conserveren en bewaren van museumstukken
- het presenteren van een deel van de verzameling of van in bruikleen zijnde stukken; samenstellen en organiseren van tentoonstellingen.

Tentoonstellingen kunnen een permanent karakter hebben maar er kan ook sprake zijn van wisseltentoonstellingen met een bepaald thema. Bij het presenteren van museumstukken gaat het niet alleen om de voorwerpen; de tentoonstelling dient een duidelijk toekomstperspectief te bieden. Het “kijken naar” moet voor de bezoeker betekenis gaan krijgen dat wil zeggen dat er een bepaalde boodschap van uit moet gaan. Gewaakt moet worden voor de musealisering van het verleden, waarbij voorwerpen alleen een soort nostalgische waarde hebben. .

De museale functie van het instituut kan het best vorm worden gegeven door het accent te leggen op een meer moderne benadering van de museale functie. Zo kan met name de oral history, dat wil zeggen het verzamelen van persoonlijke getuigenissen, tot zijn recht komen. Het gebruik van nieuwe technieken zoals virtual reality, een moderne kijkdoos waarbij men zich in het verleden waant, audiovisuele presentaties en simulatietechnieken kan een waardevolle aanvulling betekenen op nationaal museaal terrein.

Een eigen kleine collectie van historisch materiaal kan aan de herkenbaarheid van het instituut bijdragen en is daarom van belang.

De uit te voeren activiteiten zouden tegen bovengeschetste achtergrond vooral coördinerend en adviserend van karakter zijn. De uitvoerende taak zou hierbij hooguit betrekking kunnen hebben op het opbouwen en beheren van een eigen basiscollectie. Daarbij is wat betreft de coördinerende en adviserende taken vooral te denken aan het participeren in overleg en het stimuleren van activiteiten en projecten.

4.2.7 Internationaal karakter

Het Nationaal Monument Nederlands Slavernijverleden heeft betrekking op de Nederlandse geschiedenis. De slavernij zelf heeft zich echter niet in Nederland afgespeeld. In Nederland bevonden zich de regisseurs van de slavenhandel en slavernij. Voor de slavernij ging het voor Nederland ook om West Afrika en Suriname, de Nederlandse Antillen en Aruba. Daarbij moet in het oog worden gehouden dat de naam Nederlandse Antillen en verzamelnaam is van diverse eilanden met een verschillende cultuur. Hetzelfde geldt vermoedelijk ook voor West Afrika. Daarnaast kan de historische ontwikkeling van het Nederlandse Slavernijverleden alleen goed worden begrepen binnen de internationale context van het slavernijverleden. Slavernijgeschiedenis heeft betrekking op de verschillende betrokken groepen en landen. Tegen die achtergrond dient er de nodige aandacht worden geschonken aan het internationale karakter.

4.2.8 Groeimodel

Er zijn verschillende scenario's denkbaar als het gaat om gestalte te geven aan de dynamische dimensie van het Nationaal Monument Nederlands Slavernijverleden. De scenario's hangen samen met het karakter van de te ontwikkelen activiteiten. Dat wil zeggen adviseren, stimuleren, coördineren, regisseren en uiteindelijk zelf doen. Gegeven de geschetste doelstellingen is een verantwoorde vormgeving van de verschillende functies van de dynamische dimensie is alleen mogelijk middels een afzonderlijk en zelfstandig Nationaal Instituut Slavernijverleden. Tegen die achtergrond blijven er nog twee reële opties over. Deze zijn :

- om na een periode van studie een Nationaal Instituut vanaf de start compleet op te tuigen met volledige bezetting en een van te voren tot in details uitgewerkt businessplan. Binnen dit scenario als blauwdruk moet de inhoudelijke opzet, de infrastructuur, de organisatie, de financiën en het relationele netwerk verder worden uitgewerkt.
- een groeiscenario, waarbij een Nationaal Instituut op korte termijn kan worden opgestart en dat als zelfstandig instituut op basis van de doelstellingen met het oog op de huidige maatschappelijke context keuzes doet over wat het eerst aangepakt moet worden en daarmee begint. Een projectmatige aanpak verdient daarbij de voorkeur. Geleidelijk kan het instituut doorgroeien naar een volwaardig integraal opererend instituut.

Het eerste scenario, de blauwdruk, betekent een lange voorbereidingstijd. Een dergelijke lange voorbereidingstijd staat op gespannen voet met de wil van de overheid om binnen afzienbare tijd resultaten te behalen. Gegeven de huidige maatschappelijke situatie wordt voorgesteld om voor het groeiscenario te kiezen. Men dient gebruik te maken van het momentum³⁾. Het slavernijverleden geniet momenteel nationaal en internationaal een brede belangstelling. Die belangstelling zal hoe dan ook op een gegeven moment wegebben. Daarnaast is er in Nederland gegeven de economische bloei geld beschikbaar. Het is een gemiste kans als de overheid

4.2.9 Projecten

Bij het groeimodel wordt een projectmatige aanpak voorgesteld. In dat verband kan gemakkelijk worden aangesloten bij de projecten die thans tot ontwikkeling worden gebracht. Gedacht kan worden aan het Museumproject dat al vorm heeft gekregen, het Teleacproject dat thans wordt opgezet en een opgestart Unescoproject. Als aanloop voor een zelfstandig instituut zou de Begeleidingscommissie als een interim-bestuur dienst kunnen doen totdat het instituut in het leven is geroepen. Op die manier kan men alle voordelen van de huidige tijdgeest benutten. In de Begeleidingscommissie is sprake van een volledige participeren van alle belangrijke partijen en bestaat er tussen de diverse partijen over en weer voldoende vertrouwen om deze aanpak aan te kunnen.

4.2.9.1 Museumproject

In de periode 2000 – 2003 zullen het Nederlands Scheepvaartmuseum Amsterdam, het Afrikamuseum Berg en Dal, het Tropenmuseum Amsterdam, het Rijksmuseum voor Volkenkunde Leiden, het Surinaams Museum Amsterdam en het Wereldmuseum Rotterdam op verschillende tijdstippen in deeltentoonstellingen en onderwijsprojecten aandacht besteden aan de trans-Atlantische slavenhandel en de invloed van dit gemeenschappelijk verleden op het leven van zwarte en witte erfgenamen. De verschillende perspectieven van slaven, mannen en vrouwen van toenmalige en van volgende generaties krijgen een nadrukkelijke plaats. Tegen die achtergrond is een samenwerkingsverband tussen de genoemde musea, de Nederlandse Museumvereniging en de Stichting Nationaal Monument Nederlands Slavennijverleden in het leven geroepen. Het op korte termijn oprichten van een nationaal instituut kan aan de bedoelde samenwerking een belangrijke stimulans geven. Het biedt het instituut de mogelijkheid reeds in de oprichtingsfase nauw aan te sluiten en samen te werken met de bestaande museale infrastructuur. In deze situatie, waarbij over en weer erkenning is voor de eigen doelstellingen, kan duidelijk worden gesproken van een zogenaamde win-win situatie.

4.2.9.2 Teleac

Bij Teleac wordt in samenwerking met het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen een televisieserie voorbereid over het slavennijverleden. Op dit moment is het Landelijk Platform daar slechts marginaal bij betrokken. Dit op zich voortreffelijke project zou aanzienlijk meer betekenis kunnen krijgen indien het Landelijk Platform volledig in dit project kan participeren. Een organisatorische opzet zoals bij het museum project kan waarborgen dat binnen de serie ook aandacht is voor de gezichtspunten van de verschillende doelgroepen. Zo kan een belangrijke educatieve bijdrage, waarbij de verschillende gezichtspunten van de betrokken doelgroepen tot hun recht komen, worden geproduceerd.

4.2.9.3 Unesco

In 1999 is onder auspiciën van de Unesco een internationaal project The ASPnet (Associated Schools Project Network) Transatlantic Slave Trade Education Project opgezet. Dit project beoogt de driehoeksverbinding tot stand te brengen tussen

onderwijs, cultuur en sociale omstandigheden. Het ASPnet verbindt een aantal scholen in landen over de hele wereld om pilot projecten op te zetten en experimentele activiteiten te ontwikkelen. Hierbij gaat het om samenwerking tussen scholen uit Afrika, de Amerika's / het Caribisch gebied en Europa. Een belangrijke doelstelling van het project is de interculturele dialoog tussen jonge mensen te stimuleren door toenemende bewustwording van de Trans Atlantische Slavenhandel. Het is hoog tijd het verhaal van de Trans Atlantische Slavenhandel te vertellen, zodat jongeren van het verleden leren, het heden beter begrijpen om samen een betere toekomst voor te bereiden in een wereld vrij van slavernij, onrechtvaardigheid, discriminatie en vooroordelen. Momenteel zijn er in Nederland slechts drie scholen bij het Unesco project betrokken.

In het kader van dit project heeft de Unesco vier benaderingen gekozen. Deze zijn:

- In elk deelnemend land zullen scholen nagaan in hoeverre curricula en schoolboeken moeten worden aangepast.
- Studenten maken excursies naar herdenkingmonumenten, waarbij ouderen hun verhalen aan jongeren kunnen doorgeven.
- Intensieve samenwerking van scholen in de drie verschillende wereldregio's bij het ontwikkelen van nieuwe onderwijsbenaderingen met gebruikmaking van moderne technologieën zoals internet en e-mail.
- Het samenwerken van hoger en middelbaar onderwijs en voorts voortgezette opleiding teneinde leraren en studenten nieuwe kennis over het slavernijverleden ter beschikking te stellen

De Unesco benadering sluit naadloos aan op de wenselijke activiteiten van het Nationaal Instituut Slavernijverleden. Het zou wellicht een goed idee kunnen zijn om de belangstelling van de Nederlandse scholen voor dit project aan te wakkeren en, gelet op het Nederlands Slavernijverleden, toe te spitsen op Nederland, Suriname / de Nederlandse Antillen en Aruba en West Afrika. Nederland zou zich kunnen opwerpen als centrum voor Europa in de driehoek.

Het op te richten Nationaal Instituut zou in samenwerking met de Unesco een dergelijk project uitstekend kunnen promoten, coördineren en ondersteunen. Het is slechts een voorbeeld aan de hand waarvan duidelijk wordt dat men snel moet zijn met de oprichting van het bedoelde instituut.

4.3 Bestuur.

De stichting is de meest geëigende rechtspersoon voor het instituut. Het bestuur van het instituut is het stichtingsbestuur. Als eerste bestuur van de stichting kunnen vertegenwoordigers van het Landelijk Platform Slavernijverleden worden aangewezen. Het bestuur dient richting te geven aan de ontwikkeling van het instituut. Daarbij gaat het om twee lijnen. In de eerste gaat het om de concrete opzet van het instituut zoals organisatie, personeelsbezetting en huisvesting. De stichting moet daarover de beschikking krijgen over een startkapitaal en een jaarlijkse financiële bijdrage van de rijksoverheid eventueel aangevuld met een subsidie van de gemeente waar het instituut wordt gehuisvest. De bijdrage van de overheid moet over een reeks van jaren zijn vastgelegd zodat men niet plotseling geconfronteerd wordt met het laten vervallen van de jaarlijkse bijdrage. De beoogde garantie moet in een overeenkomst tussen de overheid

en de stichting worden vastgelegd. Bij de tweede lijn heeft betrekking op de inhoudelijke kant. Bepaalde projecten moeten worden aangepakt en worden gerealiseerd. De dagelijkse leiding van het instituut alsmede de beleidsvoorbereiding kan worden opgedragen aan een directeur. Er moet een directiestatuut worden opgesteld waarin de bevoegdheden van de directeur worden geregeld.

4.4 Relatie met de overheid.

4.5 Beheer en personeelsformatie

In verband met een snelle ontwikkeling van het instituut zal in eerste aanleg een dynamisch team actief moeten zijn. Voorgesteld wordt om met een klein kernteam te starten. Het team kan bestaan uit de directeur, per functie twee wetenschappelijke medewerkers c.q. projectleiders en drie ondersteunende personeelsleden.

De formatie bestaat dan uit 11 fte's:

- 1 directeur.
- 6 wetenschappelijke medewerkers(sters), twee voor de educatieve, twee voor de museale en twee voor de wetenschappelijke functie
- 1 ITSer voor de ontwikkeling van moderne communicatie technieken, internet etc
- 1 secretaresse
- 1 administratieve medewerker(ster), management assistente
- 1 receptioniste

Het beheer van het instituut moet worden opgedragen aan de directeur. Deze handelt conform het vorengenoemde directiestatuut. De directeur is aanwezig bij de bestuursvergadering van de stichting en legt in die bijeenkomst verantwoording af over de gang van zaken binnen het instituut. In het kader van planning en control stelt de directeur voor ieder jaar een werkplan op. Concrete doelstellingen voor dat jaar moeten daarin worden geformuleerd.

Door een geleidelijke en zorgvuldige opbouw en het leveren van hoogwaardige kwaliteit moet het instituut een goede reputatie verwerven. Dat betekent dat de eerst te benoemen functionarissen zeer gekwalificeerde mensen moeten zijn. Inhoudelijke kennis is gewenst maar daarnaast dient men vooral in staat te zijn een netwerk te ontwikkelen op basis waarvan men medewerking en support van de gevestigde organisaties weet te verkrijgen. Men moet openstaan voor samenwerking met die organisaties zonder het eigen karakter en eigen doelstellingen uit het oog te verliezen.

5. Samenvatting voorstellen.

- Op korte termijn dient invulling te worden geven aan de dynamische dimensie van het Nationaal Monument Nederlands Slavernijverleden in de vorm van een Nationaal Instituut Nederlands Slavernijverleden.
- 2. De missie waar het instituut voor staat is een samenleving waarbinnen de in Nederland levende Surinaamse, Antilliaanse en Arubaanse Nederlanders zich met behoud van eigen identiteit thuis en veilig voelen.

3. De doelstellingen van het instituut zijn:
  - verwerking van het slavernijverleden in de zin van détraumatisering van de nazaten van de slaven, het opnieuw creëren van een eigen collectieve identiteit.
  - opheffen van kennishiaten van de Nederlandse betrokkenheid met betrekking tot de slavenhandel en slavernij; herschrijven van de Nederlandse geschiedenis
  - gelijkwaardigheid en gelijke ontplooiingskansen voor de nazaten van de slaven
4. De doelstellingen moeten worden gerealiseerd door integraal invulling te geven aan de psychosociale, educatieve, museale en wetenschappelijke/documentatie functie invulling te geven. De activiteiten hebben afhankelijk van de concrete situatie het karakter van en of adviseren, stimuleren, coördineren, regisseren en zelf uitvoeren.
5. Het instituut moet onafhankelijk en vanuit een gezichtspunt van de zwarte bevolkingsgroep invulling kunnen geven aan haar doelstellingen.
6. Voor wat de oprichting van het instituut gaat de voorkeur uit naar een groeiscenario. In die situatie kan een vliegende start worden gemaakt met projecten waarvoor al een eerste aanzet is gegeven. Om in voldoende mate te kunnen participeren binnen die projecten dient in de groeisituatie gestart te worden met een kernteam dat bestaat uit een directeur, drie ondersteunende personeelsleden en per functie twee wetenschappelijke medewerkers(sters).
7. Als rechtspersoon van het instituut wordt een stichting voorgesteld.
8. De Stichting Nationaal Monument Nederlands Slavernijverleden uit te nodigen in overleg met de rijksoverheid en de gemeente waar het instituut gehuisvest zal zijn, de oprichting te realiseren.
9. Het benoemen van een Raad van Toezicht bestaande uit vertegenwoordigers van de ministeries van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen en vertegenwoordigers van het Landelijk Platform.

Noten

- 1) Met "eigen" wordt bedoeld de Nederlanders van Surinaamse, Antilliaanse en Arubaanse en Afrikaanse afkomst, nazaten van de slaven.
- 2) Ten aanzien van détraumatisering kan een parallel met de recente ontwikkelingen in Enschede worden getrokken.
- 3) Het onderwerp milieu kan als voorbeeld dienen. Het milieu is nog steeds een zaak die veel aandacht verdient. Een expert heeft verzekerd dat het als onderwerp voor educatie helemaal "uit" is.

Literatuur

Landelijk Platform "Nationaal Monument Slavernijverleden", Van Monument tot instituut: een schets op hoofdlijnen, Een Nationaal monument in Nederland ter herdenking en verwerking van de slavernij, 1999

A. de Kom, Wij slaven van Suriname, Amsterdam/Antwerpen 1999, Contact.

G. Oostindie, red, Het verleden onder ogen, Herdenking van de slavernij; Den Haag 1999, Arena / Prins Clausfonds.

G. Oostindie, het paradijs over zee, De "Nederlandse" Caraïben en Nederland; Amsterdam 1998, Bert Bakker.

P.C. Emmer, De Nederlandse Slavenhandel 1500-1850; Amsterdam 2000, De Arbeiderspers.

Jean Améry, Schuld en boete voorbij, Verwerking van een onverwerkt verleden;

Amsterdam/Antwerpen 2000, Atlas.

Jeroen Brouwers, Oefeningen in nergens bij horen, de schrijver en filosoof Jean Améry
1912-1978, Amsterdam/Antwerpen 2000, Atlas.